

EEN VERHANDELING OVER DE KRINGLOOP VAN HET MENSELIJK BESTAAN

Ferit Arav

Weergave van de zomeravondlezing gehouden op 22 augustus 2007
School voor Praktische Filosofie en Spiritualiteit, Deventer.

Samenvatting

De verschijnselen mens en wereld zijn via de weg van rechtstreekse observatie en redenering verkend. Geconstateerd werd dat de waarneembare bestaansvormen veranderlijk zijn en aan wetmatige kringloopprocessen zijn onderworpen. Dit geldt ook voor die mens die zijn oorspronkelijke natuur van onbegrensd en onverdeeld bewustzijn is vergeten en daardoor onwetend is geworden. De uit de onwetendheid ontwaakte mens kent geen kringloop.

Voorwoord

In de voorzomer van 2007 was ik geboeid door een uiteenzetting in een oud Vedantisch geschrift over de menselijke onwetendheid. Hierin werden de zeven bewustzijnsstaten van menselijke onwetendheid beschreven. De weg naar bevrijding uit onwetendheid telde eveneens zeven stappen. Het kwam me voor dat deze twee maal zeven stappen tezamen een grote kringloop van het menselijk bestaan vormden. Toen de heer W. Hesselink, leider van de vestiging Deventer van de School, mij in dezelfde periode vroeg om een zomeravondlezing te houden rees dit onderwerp spontaan in mij op. Bij de voorbereiding bleek het echter gewenst het begrip 'onwetendheid van de mens' eerst nader uit te diepen, een onderwerp dat voor sommigen nogal confronterend kan zijn. Ondanks mijn twijfels of het onderwerp alle toehoorders zou aanspreken, kreeg ik naderhand toch verzoeken om de tekst van de lezing. Gaarne voldoe ik bij deze aan hun verzoek.

Deze verhandeling geeft uiteraard mijn persoonlijke visie en bevindingen weer.

F.A , Hengelo, september 2007

Inleiding

Over de kwestie van het menselijk bestaan is in de loop der tijden zeer veel gezegd en geschreven. Wat ben ik, wat is de wereld? Hoe of waaruit is alles ontstaan, waar gaat het naar toe? Wat is de zin van het bestaan? De onderzoekende geest aanschouwt de schepping, waar hij deel van uit maakt, en probeert een antwoord op deze vragen te vinden. Hoewel de schepping iets wonderlijks en mysterieus is blijkt het bij nader inzien zeker niet willekeurig of chaotisch te zijn. Alles in de schepping vindt plaats volgens onfeilbare wetmatigheden. Eén van deze wetmatigheden is het proces van kringlopen waar alles, van elektronen om een atoomkern tot hemellichamen om de zon, aan onderworpen is. In deze verhandeling wordt een poging gedaan om enig licht te werpen op de vraag in hoeverre het menselijk bestaan eveneens kringlopen kent.

Observatie van ‘wat is’

De eerste vraag die op deze ontdekkingsstocht oprijst is: wat is de schepping waar de mens zelf deel van uitmaakt? De enige mogelijkheid van de mens om iets te weten te komen is het gebruik van de aan hem beschikbare middelen, zoals zijn zintuigen en zijn denkvermogen. De zintuigen dragen voortdurend informatie aan die door het denkvermogen naar wens verwerkt worden. Als men vanuit een stille houding om zich heen kijkt, neemt men objecten waar die in de ruimte geplaatst zijn. De eerste constatering is dus dat er iets als ruimte bestaat waar al deze objecten een plaats in nemen. Een tweede waarneming leert dat er een voortdurende verandering van de objecten, die in de ruimte geplaatst zijn, plaatsvindt. Deze veranderingen betreffen zowel het object zelf als mede zijn positie. Het papier met de tekst van deze verhandeling er op bestond een tijd geleden niet, bevond zich gisteren waarschijnlijk elders en zal over een tijdje niet meer in deze vorm bestaan. Ruimte en tijd zijn dus twee aspecten waarin de schepping zich aan de mens, de waarnemer, manifesteert. De manifestatie van de schepping vindt overigens niet alleen op het fysieke maar ook op het mentale vlak plaats. Kortom, wat binnen de observatie van de mens valt, is veranderlijk.

Observatie van veranderingen en het kringloopproces

Nu kan de vraag gesteld worden of al deze waarneembare veranderingen willekeurig of volgens bepaalde wetmatigheden plaatsvinden. De meest opvallende veranderingen zijn het gevolg van handelingen van het individu gedurende de wakende staat, zoals komen, gaan en werken. Ogenschoonlijk heeft het individu de vrijheid voor de keuze van deze handelingen.

Dan zijn er veranderingen waar het individu nauwelijks of geheel geen invloed op heeft. Bijvoorbeeld de dag en de nacht die elkaar volgens een onfeilbaar patroon volgen. Overigens, het patroon van deze verandering is niet constant, want gedurende een jaar veranderen de dag en de nacht van lengte volgens een ander patroon. Alle levensvormen zijn onderworpen aan deze cycli van dag en jaar en staan onder invloed daarvan. Het is alsof het leven uit een reeks wetmatige veranderingen bestaat. Vele levensvormen ondergaan die veranderingen gedurende de staten van waken, slapen en dromen die elkaar dagelijks volgen en dus een kringloop vormen. Een kringloop met een periode van een jaar is eveneens herkenbaar. Bij voorbeeld, in de winter is de natuur stil en traag, in het voorjaar komt het tot bloei, in de zomer geeft het vruchten af en in het najaar is alles op weg naar de begintoestand. Vele planten sterven af om voeding te vormen voor nieuwe planten in het komende seizoen. Dit proces herhaalt zich jaar in jaar uit. Kringlopen op een grotere schaal dan een jaar onttrekken zich gewoonlijk aan de directe waarneming van de mens.

Voorbeelden van kringlopen op andere gebieden zijn het ontstaan, het gedurende een tijd bestaan en de verdwijning van een land, een volk, een cultuur, een religie, en een beschaving. Uit het voorgaande ontspringt een nieuwe die echter iets anders is dan de vorige. Sommige geschriften spreken zelfs over tijdperken en scheppingen. Op grond van het bovenstaande kan dan gesteld worden dat alle voor de mens waarneembare processen in de schepping het principe van een kringloop volgen.

Ook het menselijk bestaan kent een dagelijkse kringloop van drie staten van bewustzijn, namelijk waken, slapen en dromen. De bewuste activiteiten vinden plaats tijdens de wakende staat, zoals bewegen, spreken en denken. Deze staat ervaart de mens als de werkelijkheid. De wakende staat wordt gevolgd door diepe slaap, waar de mens zich later niets van herinnert. In deze staat is de mens zich kennelijk niet bewust van zichzelf en de wereld. Doch de mens twijfelt niet aan zijn bestaan gedurende de diepe slaap, getuige zijn uitspraken als 'ik heb goed geslapen' na het waken. Tussen de diepe slaap en het waken is de staat van dromen. Bij de droomstaat ondergaat de mens soortgelijke ervaringen als in de wakende staat die echter na het waken als onwerkelijk worden beschouwd. Zo verloopt de kringloop van het menselijk leven dag in dag uit. Ook enige invloed van de jaarlijkse kringloop op de mens is te herkennen.

Een kringloop op een grotere tijdschaal dan een jaar is voor de mens echter niet direct te herkennen. Neem bijvoorbeeld het menselijk leven. Velen gaan er gewoonlijk van uit slechts éénmaal geboren te zijn, en kennen slechts éénmalige perioden van babystaat, kleuterstaat, jeugd, volwassenheid en ouderdom. Een éénmalig proces zonder herhaling, hier valt dus in eerste instantie geen kringloop te ontdekken. Als echter uit de eerdere beschouwingen blijkt dat binnen een voldoende grote tijdspanne alles in de schepping aan kringlopen is onderworpen, kan het menselijk bestaan hier dan een uitzondering op vormen? Er is geen enkel argument voor deze uitzondering en er zijn meer kringloopprocessen die op het eerste gezicht eenmalig lijken te zijn.

Een voorbeeld hiervan is de regendruppel. Op een zekere hoogte, als gevolg van afkoeling, condenseert waterdamp tot regendruppels. Dan valt het neer gedurende een bepaalde tijd tot het de aarde raakt, en dan is het geen regendruppel meer. Het lijkt op het eerste gezicht op het menselijk leven. Bij nadere beschouwing blijkt echter dat een regendruppel wel een kringloop kent. Waar de druppel ook terecht komt, in een rivier, de zee of in plantengroei, het zal te zijner tijd weer tot wolken verdampen en eens weer een regendruppel worden. Het kan ook de vorm aannemen van hagel, sneeuw, ijs, golf of een draaikolk, en zelfs het eeuwige ijs in de noordpool. In al die veranderingen is er echter iets dat nooit verandert en dat is dat de essentie van al die verschijningsvormen water is.

De Essentie en de kringloop van de mens

De vraag is nu of de mens ook een onveranderlijke essentie heeft en daarnaast volgens een bepaalde wetmatigheid telkenmale een veranderlijke vorm aanneemt.

De meest opvallende kringloop die reeds besproken werd, was het dagelijkse leven met staten van waken, slapen en dromen. Een eindeloze kringloop, doch elke dag verloopt iets anders dan de dag ervoor. Gedurende de wakende staat verricht men allerlei handelingen vanuit zijn kennis, intelligentie, gewoontes, vaardigheden, talenten, neigingen, enzovoort. De uitgevoerde handelingen gedurende de wakende staat, fysiek en mentaal, voegen iets toe aan een verzameling van deze eigenschappen die bewaard wordt en later weer beschikbaar komt. Als men vandaag iets nieuws leert, is deze kennis morgen weer beschikbaar en deze kennis zal dan zijn verdere handelingen beïnvloeden. Als men een muziekstuk oefent, gaat de oefening steeds gemakkelijker. Volgens deze wetmatigheid ontstaan en veranderen de

gewoonten, neigingen, denkpatronen en fysieke vaardigheden. Dus, binnen het proces van de dagelijkse kringloop, verloopt elke dag iets anders dan de dag ervoor. Het is alsof de, gedurende de wakende staat, verzamelde nieuwe kennis, de indrukken, neigingen, enzovoort aan de oude worden toegevoegd en het geheel in zaadvorm bewaard wordt en dat het later, in de wakende staat, als het ware weer ontkiemt, dus volledig beschikbaar komt.

Laten we nu terugkomen op de constatering van de fasen in het leven van de mens die zich gedurende het leven niet herhalen. Dit waren de geboorte, kindertijd, jeugd, volwassenheid, ouderdom en ten slotte de dood. De vraag is nu: als het lichaam sterft, waar blijft de verzameling, of het zaad, waarin alle handelingen, indrukken, neigingen enz verwerkt zijn? Als de verzameling van dag tot dag bewaard blijft waarom zou het na de dood van het lichaam verdwijnen? Kan iets uit het niets ontstaan en iets weer niets worden? Immers, als de boom sterft vergaat het zaad niet. Nauwkeurige observatie van het leven van mens en andere levensvormen op aarde leert dat de stelling van eenmalig leven op aarde onhoudbaar is. Het enige steekhoudende argument tegen de stelling van wederkeer naar een nieuw leven is het ontbreken van herinnering aan vorige levens. In sommige geloofsovertuigingen komt herhaalde terugkeer naar een nieuw leven niet voor, hoewel ze het vaak wel over een leven na de dood hebben. Ze spreken bijvoorbeeld over het hiernamaals, dag des oordeels, hel en hemel. Hoewel een diepergaande behandeling van dit onderwerp buiten het kader van deze verhandeling valt, zal hier een zeer illustratief voorbeeld niet onvermeld worden gelaten, namelijk de mythe van Er, van Plato [1]¹. Hierin worden gebeurtenissen na de dood van het lichaam op een bijzondere wijze beschreven. Het onderstaande is een verkorte weergave van de oorspronkelijke tekst die de essentie van de mythe in voldoende mate weergeeft.

De Mythe van Er

“In deze mythe vertelt Socrates over en soldaat, Er genaamd, die in een oorlog gesneuveld was. Na enkele dagen, net voordat zijn lichaam verbrand zou worden, kwam hij echter weer tot leven en vertelde wat hij in de onderwereld had gezien. Hij vertelde dat de rechtvaardigen door de rechters omhoog naar de hemel waren gestuurd en de onrechtvaardigen naar beneden in de aarde. Hij zag ook mensen uit de hemel en uit de aarde terugkomen om er een nieuw leven op aarde te beginnen. Deze mensen werden op een weide ordelijk opgesteld waarna een heraut tot hen aldus sprak:

‘Onbestendige mensen, ge staat aan het begin van een nieuwe kringloop als sterveling, waar geboorte voert tot de dood. Geen godheid zal voor u het lot werpen, maar ge zult zelf uw eigen lot kiezen. De verantwoordelijkheid ligt bij degene die de keuze maakt. God Zelf staat erbuiten.’

Na deze woorden wierp de heraut de levenspatronen voor hen uit op de grond, veel meer dan er mensen waren. Het waren levens van allerlei soort: van dieren en van mensen. Er waren levens bij van tirannen van wie sommigen tot het einde toe tiran bleven, maar ook van tirannen die tijdens hun leven ten val kwamen en eindigden in armoede en ballingschap, waarbij ze tot de bedelstaf geraakten. Er waren levens bij van mensen die beroemd waren om hun gestalte, hun schoonheid, hun lichaamskracht en hun succes bij wedstrijden, of om hun edele geboorte en de voortreffelijke eigenschappen van hun voorouders. Ook waren er levens bij van mensen met een slechte reputatie. Dit alles gold zowel voor vrouwen als voor mannen.

¹ Getallen tussen vierkante haakjes verwijzen naar literatuur aan het einde van het artikel

Het was deerniswekkend om te zien, maar ook lachwekkend en verbazend dat de keuze voor het merendeel werd bepaald door gewoonten uit vorige levens. Hij zag degene die eens Orpheus was het leven van een zwaan kiezen uit haat tegen het vrouwelijk geslacht, want aangezien hij door vrouwen de dood had gevonden, wilde hij niet in een vrouw verwekt en geboren worden. Thamyras zag hij het leven van een nachtegaal kiezen, en een zwaan koos het leven van een mens, net als andere dieren die dicht bij de Muzen staan."

De mythe gaat verder met andere soortgelijke voorbeelden.

Het bijzondere van deze mythe is dat de mens niet alleen zijn tot zaad gevormde verzameling verleden naar het volgende leven meeneemt, maar ook het leven dat hij zal leiden kiest (hier gebruikt Plato de uitdrukking 'de gewoonten uit vorige levens'). Bij deze keuze staat God buiten! Ook in Vedantische literatuur zijn dergelijke voorbeelden te vinden. In een oorlog tussen de legers van bijvoorbeeld een rechtvaardige koning en een onrechtvaardige koning sneuvelt de rechtvaardige koning en zegeviert de andere. Dit lijkt gewoonlijk onbegrijpelijk en onverklaarbaar. Dan blijkt echter dat de rechtvaardige koning in dat leven voor zelfrealisatie en bevrijding van de kringloop had gekozen, terwijl de onrechtvaardige koning voor overwinning en faam had gekozen.

In analogie met de regendruppel, zijn er dus voldoende gronden om aan te nemen dat de mens niet eenmaal leeft maar telkens in een of andere gedaante in de schepping terugkeert en evolueert. Dit zou betekenen dat er naast de eerder beschreven dagelijkse kringloop van waken, dromen en slapen, ook een kringloop op een grotere tijdschaal moet zijn, inhoudende (weder)geboorte, kindertijd, jeugd, volwassenheid, ouderdom en dood.

Deze stelling is ook geheel in overeenstemming met de leer van Advaita Vedanta en sommige andere leerstellingen.

Het ontstaan van mens en schepping

Als er aldus aangenomen kan worden dat het menselijk bestaan naast de dagelijkse kringloop ook een kringloop van meerdere levens kent, rijst de vraag op hoe de mens is ontstaan en in dit systeem van kringloop terecht is gekomen. Hoe zou de mens anders uit eigen beweging uit de kringloop kunnen ontsnappen als hij hier geen antwoord op heeft. Over het ontstaan van de schepping en van de mens zijn vele stellingen te vinden, in het bijzonder in religies, mythen en filosofieën. Deze stellingen houden kennelijk rekening met het niveau van het begripsvermogen en de cultuur van de zoeker en daarom klinken ze soms niet in overeenstemming met elkaar. Omdat onze ontdekkingstocht anders dreigt vast te lopen zullen wij nu zelf op onderzoek moeten gaan naar het ontstaan van de mens en van de schepping waar de mens aan vastgeketend is. Welke mogelijkheden heeft de mens om hier zelf achter te komen?

De kennis die de mens over zichzelf en over de schepping beschikt berust in principe uitsluitend op zijn waarnemingen door middel van de vijf zintuigen en op zijn denkvermogen. Het is vanzelfsprekend dat hij de essentie en het ontstaan van de zintuiglijke wereld niet met dezelfde instrumenten kan doorgronden, tenzij hij de kennis, verkregen door gebruik van de zintuigen en het denkvermogen, weet te overstijgen. Over het overstijgen van de zintuiglijk verkregen kennis staat in Bhagavad Gita: *"Wanneer de mens zijn zintuiglijk vermogen geheel en al terugtrekt uit de objectieve wereld, zoals een schildpad zijn ledematen, dan zijn zijn wijsheid en inzicht standvastig geworden"* [2]. Het is zeker de moeite waard om met een dergelijke oefening te experimenteren. Hieronder wordt een dergelijk experiment beschreven.

Het overstijgen van zintuiglijke waarneming; een experiment

Zoals reeds eerder is gesteld, neemt de zich met het lichaam geïdentificeerde mens zowel zichzelf als de wereld met de zintuigen waar. Als men zijn ogen sluit, blijkt er geen zichtbare wereld meer te zijn. Op dezelfde wijze zal er geen waarneembare wereld meer zijn wanneer de resterende zintuigen van horen, tasten, proeven en ruiken non-actief worden. Ook als er niets zintuiglijk waarneembaar is blijft zijn denkvermogen echter actief en hij kan zich allerlei voorstellingen maken. Als het mogelijk zou zijn ook het denkvermogen stil te leggen zou er geen enkele object, noch stoffelijk, noch mentaal, over zijn. Doch de mens blijft nog altijd van zichzelf bewust, getuige zijn gevoel van bestaan dat zich als 'ik ben' manifesteert. Het enige verschil tussen deze staat en diepe slaap is dat men nu van zichzelf bewust is. De volgende stap is dat de zintuigen niets in de weg worden gelegd maar het denken non-actief blijft. De mens is zich dan nog steeds bewust van zijn bestaan en de afwezigheid van gedachten impliceert dat er in het bewustzijn geen enkel object verschijnt. Niets wordt door de zintuigen benoemd, of uit deze onverdeelde staat afgescheiden.

Deze staat van eenheid, zonder dualiteit, zonder 'kenner en het gekende' is echter zeer teer, het duurt doorgaans niet langer dan een ademtocht, want er treedt dan op onverklaarbare wijze ineens een beweging, een gedachte, in het tot dat ogenblik onverdeelde bewustzijn op. Binnen het bewustzijn is nu de denker en de gedachte gelijktijdig tot ontstaan gekomen, ofwel subject en object, of individu (ik) en de wereld. Overigens, kunnen de denker en de gedachte, die in het bewustzijn oprijzen, iets ander zijn dan bewustzijn?

De ervaringen uit dit experiment zijn geheel in overeenstemming met de leer van Advaita Vedanta. Advaita Vedanta stelt namelijk dat mens en wereld, dus de schepping, niets anders is dan een beroering, of beweging, in het bewustzijn dat zelf onbegrensd en tijdloos is. Soms wordt dit vergeleken met het ontstaan van golven in de zee. In dit onbegrensd bewustzijn ziet het tot de beroering begrensde bewustzijn zichzelf als zijn eigen object. Dit betekent een schijnbare deling in hetzelfde bewustzijn in subject en object, dus de kenner en de gekende, ik en dit, ofwel het individu en de wereld. Als individu kent het begrensde bewustzijn dan aan zichzelf een lichaam, intelligentie en zintuigen toe. Hij identificeert zich steeds sterker met deze attributen die in werkelijkheid niets anders zijn dan bewustzijn. Geleidelijk aan ziet hij een toenemende verscheidenheid buiten zichzelf. Door het vergeten van zijn oorspronkelijke natuur waant hij zich meer en meer in een wereld van objecten, die, zoals eerder werd gezegd, niets anders dan bewustzijn is. En omdat bewustzijn de enige werkelijkheid is gelooft hij in de werkelijkheid van de wereld. Vervolgens rijzen er in hem zelfzucht en gebondenheid op, dit als gevolg van het verlangen naar geluk die hij in het verkrijgen van wereldse objecten en het beleven van plezier ziet, terwijl geluk niets anders dan een kenmerk van zijn oorspronkelijke maar vergeten natuur is. Hij is onwetend geworden van zijn eigen oorspronkelijke natuur die onbegrensd en tijdloos is. Deze staat van vergetelheid van de eigen natuur noemt Advaita Vedanta onwetendheid. Eenmaal in onwetendheid beland, blijft de mens in het wiel van de kringloop verstrikt.

Dat, wiens natuur het onbegrensd en ongedeelde bewustzijn is en waar de mens een onverbreekelijk deel van uit maakt is onbeschrijfelijk en onbenoembaar. Uitsluitend ter wille van communicatie en instructie binnen de staat van onwetendheid, noemt Advaita Vedanta dat Brahman. Brahman kan geen object van waarneming zijn en is hetzelfde wat met de termen het Absolute en het Zelf wordt aangeduid. Het woord 'God' heeft dezelfde betekenis voor zover het niet als iets afzonderlijks buiten de mens wordt bedoeld, maar als Dat wat alles omvat. Door zijn onverbreekelijke verbondenheid met het onbegrensd bewustzijn ervaart de mens het als 'Ik' of 'Ik ben'. Het is de essentie van de mens, hij is er nooit los van, getuige dat hij altijd vanuit het 'ik' handelt.

Onwetendheid en gebondenheid

De onwetendheid die zich als dualiteit in de vorm van 'ik' en de 'wereld' manifesteert is behalve in Advaita Vedanta ook in taalrijke andere leerstellingen verwoord. Hier zal naar enkele voorbeelden worden gerefereerd van uitspraken van autoriteiten waar men in het westen vertrouwd mee is. In het Evangelie van Thomas [3] lezen wij het volgende:

“Jezus zag kleine (kindertjes) zuigen. Hij sprak tot zijn leerlingen: ‘Deze zuigende kleinen zijn gelijk aan diegenen die in het Koninkrijk binnengaan.’ Zij zeiden tot hem: ‘Als wij klein zijn, zullen wij dan in het Koninkrijk binnengaan?’ Jezus sprak tot hen: ‘Als gij twee één maakt en als gij het inwendige gelijk het uitwendige maakt en het uitwendige gelijk het inwendige en het bovenste gelijk het onderste en als gij het mannelijke en het vrouwelijke één maakt, dan zult gij in het (Koninkrijk) binnengaan.’”

Het kenmerkende in deze uitspraak is ‘twee één maken’, ofwel dat wat als gevolg van onwetendheid als verdeeld wordt gezien, weer tot eenheid, tot onverdeeld bewustzijn wordt hersteld. De gegeven voorbeelden illustreren hoe de onwetende mens door het benoemen of onderscheiden dualiteit in het onverdeelde bewustzijn creëert. ‘Twee één maken’ is overigens een zeer treffende weergave van de betekenis van de term ‘Yoga’.

Een andere uitspraak in hetzelfde evangelie luidt als volgt:

“Jezus sprak: ‘Ik stond in de wereld en heb me aan hen in levende lijve geopenbaard. Ik vond ze allen dronken. Geen enkele onder hen vond ik dorstig, en mijn ziel leed smart over de zonen der mensen. Want blind zijn zij in hun hart en zij zien niet. Daar zij leeg in de wereld zijn gekomen, zoeken zij ook leeg uit de wereld weg te gaan. Overigens, nu zijn zij dronken, (maar) als zij hun wijn opgeven, zullen zij zich bekeren.’”

Wordt hier niet met ‘dronken’ en ‘blind’, ‘onwetend’ bedoeld en met ‘niet dorstig’ ‘niet op zoek naar kennis en bevrijding’?

De staat van onwetendheid (en ook die van de bevrijde mens) is op zeer illustratieve wijze ook door Plato op heldere wijze in de ‘Mythe van de Grot’ beschreven. Hieronder volgt een selectie uit de oorspronkelijke tekst die de essentie van de mythe in het kort weergeeft [4].

In deze mythe spreekt Socrates tot Glaukoon.

“Stel u gevangenen voor die in een onderaards verblijf leven, een grot bijvoorbeeld. De toegang tot de open lucht wordt gevormd door een opening die even breed is als de grot zelf. Die mensen zijn nog nooit buiten de grot geweest. Ze kunnen benen en hals niet bewegen omdat die vastgeklemd zijn, en ze kunnen alleen voor zich uit kijken. Achter hun rug is een lichtbron. Tussen dat licht en de gevangenen loopt een weg die ook hoog is gelegen, met een borstwering die dient als het schot dat bij het poppenspel wordt gebruikt om de poppenspelers aan het gezicht te onttrekken.

Achter die borstwering lopen mensen, die allerlei voorwerpen boven de borstwering uittillen. Sommigen spreken daarbij en anderen niet.

Wat kunnen de gevangenen anders zien van zichzelf en van hun medegevangenen dan de schaduwen die door het licht op de wand van de grot worden geprojecteerd? En van de dingen die achter hen langs worden gedragen, zien ze ook niet meer dan de schaduw. Stel nu dat ze met elkaar zouden spreken. Dan zouden ze het hebben over wat ze voor zich zien, en dat zouden ze voor de werkelijkheid houden.

En als in de gevangenis de echo weerklinkt van wat de voorbijgangers zeggen, waarbij het geluid door de wand wordt teruggekaatst, zouden ze dan niet denken dat het de schaduwen zijn die spreken? Dan houden de gevangenen deze schaduwen steeds voor de dingen zelf.

Deze gelijkenis, beste Glaukoon, kan in zijn geheel worden toegepast op ons. In feite zijn de gevangenen in de grot niet anders dan wij. De zichtbare wereld is te vergelijken met een gevangenis waarin wij wonen.”

Ne het lezen van deze uitspraken van autoriteiten als Jezus en Socrates, die de hoeksteen van de westerse cultuur en beschaving vormen, kan men zich afvragen of ze de aandacht krijgen die ze verdienen. Hoewel de mens op deze, nogal brute wijze met zijn onwetendheid en gebondenheid wordt geconfronteerd, wordt hem gelukkig ook de weg gewezen om aan de onwetendheid en de eeuwige kringloop van geboorte en dood te ontkomen.

De zeven staten van onwetendheid

Advaita Vedanta stelt dat zich herinneren aan je ware natuur zelfkennis, en verblijven in zelfkennis bevrijding is. De begoocheling die zelfkennis versluiert is onwetendheid. Deze onwetendheid manifesteert zich tijdens de drie staten van het bewustzijn, namelijk waken, dromen en slapen.

In een zeer oud maar bij uitstek Vedantisch geschrift [5], [6] worden deze drie staten van waken, dromen en slapen nader verfijnd en wel tot zeven staten. Drie staten van waken, drie staten van dromen en de diepe slaap. Deze staten zullen hier in het kort geciteerd worden zonder nadere toelichting en voorbeelden.

Shri Vasishtha zegt tegen zijn leerling prins Rama het volgende:

“O Rama, er zijn zeven dalende stappen van onwetendheid; en er zijn zeven stijgende stappen van wijsheid. Ik zal ze nu aan u beschrijven.

Verblijven als gevestigd in zelfkennis is bevrijding; wanneer deze staat wordt verstoord, volgt zelfzucht en gebondenheid. De staat van zelfkennis is die waarin geen enkele beroering in het bewustzijn plaatsvindt, noch afleiding, zelfzucht of gewaarworden van verscheidenheid. De begoocheling die zelfkennis versluiert is zevenvoudig: de zaadstaat van waken, gewoon waken, intens waken, wakende droom, droom, dromend waken en diepe slaap.

1. Als gevolg van de beroering in het onbegrensde bewustzijn ontstond eerst de naamloze en pure intelligentie dat de bron van de geest en het leven werd. Dit intellect bleef als het altijd wakende embryonale zaad van allen en wordt daarom de ‘zaadstaat van waken’ genoemd (bījajāgrat). Het is die staat in puur bewustzijn wanneer geest en individu enkel in naam bestaan. Het is de allereerste of de oerstaat van waken. De eerste staat van kennen en waarnemen.

2. Daarna komt die staat waarin de begrippen ‘ik’ en ‘dit’ oprijzen. Dit wordt ‘de wakende staat’ genoemd (jāgrat). Hier is er dus sprake van geloof of gevoel van individualiteit (ego), en de wereld. Er is tevens het geloof van ‘dit ben ik en dit is van mij’. Dit echter per toeval, dus niet als gevolg van eigen verdiensten in het verleden.

3. Wanneer de begrippen ‘ik’ en ‘dit’ door herinnering aan het verleden en aan latente neigingen uit vorige levens worden versterkt, is er sprake van de staat van ‘verblindend- of intens-waken’ (mahājāgrat). Het manifesteert zich als het onwrikbare geloof dat ik zo iemand ben, en dit is van mij als verdienste van mijn kwaliteiten en inspanningen.

Dit zijn de drie staten van waken.

4. Wanneer de geest helemaal wakker, vol verbeeldingskracht en met fantasieën gevuld is, is dit de staat van ‘wakend dromen’ (jāgratsvapna). Het is de staat van het kennen (waarnemen) van iets per vergissing (dwaling) zoals zilver in parelmoer, water in luchtspiegeling, dagdromen. Er is waarnemen van verscheidenheid.

5. *De staat waarin tijdens de slaap beleefde valse ervaringen werkelijk schijnen is (slapend)dromen (svapna). Dat zijn de dromen tijdens de slaap die na het wakker worden gekend en als gevolg van hun korte duur wordt aan hun werkelijkheid getwijfeld.*

6. *In de staat van ‘dromend waken’ beleeft men de opgeroepen voorbije ervaringen alsof zij nu werkelijk zijn (svapnajāgrat). Geloof in droomervaringen nadat men uit de slaaptoestand is ontwaakt maar die in de geest voortduren, behoort eveneens tot deze staat.*

Dit zijn de drie staten van dromen.

7. *Wanneer al deze staten ten gunste van een geheel bewusteloze staat zijn verlaten, is het de (diepe)slaap (suṣupti). Er is geen ervaring van de wereld of van eigen bestaan.*

Dit zijn de zeven staten waarin onwetendheid zich manifesteert en deze zeven hebben onderling ontelbare combinaties.”

Nauwkeurige observatie leert dat de mens deze zeven staten dagelijks doorloopt, van het allereerste moment van wakker worden tot en met het vallen in diepe slaap en dromen.

De zeven stappen naar bevrijding

Op hen die tevreden zijn met hun leven, die zich houden aan het volbrengen van de wereldlijke plichten en in wie er geen vragen over de zin van het leven oprijzen, valt er niets aan te merken, en zij zullen zich niet aangesproken voelen door zaken als bevrijding. Doch sommigen, ondanks het feit dat ze een leven leiden, waar in niets te klagen valt, vragen zich soms af: wat is de betekenis van het leven? Waar dient dit allemaal voor? Wat ben ik, wat is de wereld? Waarom ben ik op deze wereld? Wat is de zin van deze eindeloze herhalingen, afwisseling van pijn en plezier, pech en voorspoed? Anderen zien hun gebondenheid en vragen zich af hoe ze zich hieruit zouden kunnen bevrijden. Weer een andere stelt dezelfde vragen als gevolg van een groot verdriet of lijden. Allen zoeken naar de antwoorden op deze vragen. Dit zoeken naar de antwoorden op deze vragen is een teken van het verlangen naar kennis en bevrijding, een impuls om aan de kringloop te ontsnappen. In de kringloop ontstaat dan een nieuwe fase, namelijk: ‘verlangen naar bevrijding’.

Dit is de eerste van de zeven stappen naar ontwaking uit de staat van onwetendheid. Over de zeven stappen naar ontwaking zijn meer bronnen beschikbaar dan over de zeven staten van onwetendheid [7],[8]. In ‘Gesprekken 1974’ tussen de oprichter van deze School, Mr Leon MacLaren, met de Shankaracharya Shri Shantananda Saraswati zijn deze zeven stappen naar ontwaking uitvoerig en op prachtige wijze uiteengezet [7]. In deze verhandeling zullen echter weer de beschrijvingen in [5] en [6] worden aangehouden.

1. Verlangen naar bevrijding (śubhecchā).

De eerste stap presenteert zich als het ware als een toeval, nadat de betrokkene een zuiver leven vol met verdienstelijke daden heeft geleefd. Degene die zijn voet op deze trede heeft gezet moet hem met grote ijver en inspanning koesteren en beschermen.

Hij vraagt zich voortdurend af: ‘Hoe zal ik de verlangens beteugelen om de kringloop te overstijgen?’ Deze gedachte op zich al leidt tot vermindering van verlangens in hem en er rijst vrede en vreugde in zijn hart op. Hij toont weinig interesse in plaatsen waar de meeste mensen zich vertonen en houdt zich bezig met verdienstelijke zaken. Hij mijdt het begaan van zonde. Zijn spraak is passend op de situatie, zacht, waarachtig en zoet. Hij is toegewijd en dienstbaar aan hen die hij als voorbeeld beschouwt. Hij verzamelt en bestudeert geschriften. In tegenstelling tot de zelfzuchtigen onderscheid hij zich als een zoeker.

2. *Onderzoek (vicāranā), directe observatie, zelfonderzoek.*

Hij betreedt de tweede stap, bekend als onderzoek. Hij richt zijn aandacht naar binnen en beoefent de praktijk van directe observatie. Vurig zoekt hij het gezelschap van hen die thuis zijn in de geschriften en spirituele praktijken. Hij weet wat wel en wat niet gedaan moet worden. Hij neemt afstand van kwalen als ijdelheid, jaloezie, begoocheling en hebzucht. Van zijn leermeesters leert hij alle geheimen van Yoga.

3. *Stille (gezuiverde, lichte, transparante) geest (tanumānasā).*

De derde stap is die van ongebondenheid. Onthechting of psychologische vrijheid. Hij wordt niet getroffen of beïnvloed door zintuiglijke objecten. De geest is stil, als het ware transparant, en in staat éénpuntig naar de diepten van het eigen wezen af te dalen.

Aanhankelijkheid aan geschriften en deugdelijke levenswijze begiftigen hem met het vermogen van het zien van de waarheid. Hij beseft dat hij noch de doener noch de genietter van de vruchten van zijn handelingen is. Hij neemt afstand van ijdelheid en woorden zonder betekenis, blijft in zichzelf en innerlijk stil. Hij kent geen afhankelijkheid, boven en beneden, binnen en buiten, tastbaar en ontastbaar, bewust en onbewust. In deze hoogste vorm van vrijheid geniet hij vrede en tevredenheid, deugdzaamheid en zuiverheid, wijsheid en zelfonderzoek.

Deze eerste drie staten zijn bekend als 'wakende staat' omdat in hen het bewustzijn nog verdeeld is. Dat wil zeggen dat de wereld nog aanwezig is, er is verscheidenheid van vormen en namen. Doch, de beoefenaar wordt een aanbiddelijk persoon. De onwetende voelt zich door hem geïnspireerd.

4. *Zelf-realiserende (sattvāpatti), innerlijk gevestigd zijn in opperste realiteit.*

Kenner van Brahman, heeft directe ervaring van het Zelf.

Wanneer de eerste drie stappen in voldoende mate zijn beoefend, ontstaat er in de zoeker een natuurlijke afwending van zintuiglijke genoegens. Verdeeldheid is opgehouden te bestaan en eenheid is gestadig, daardoor ziet hij de wereld alsof het een droom is. Hij is ontsnapt aan de banden van geconditioneerdheid, neigingen en gewoontes.

5. *Onthechting (asamsakti), verdwijnen van (subject/object) dualiteit.*

Wanneer de eerste vier stappen in voldoende mate zijn beoefend volgt er in de vijfde stap de staat van volledige onthechting. Alle verlangens houden op te bestaan. Men is overtuigd van de natuur van de waarheid. Degene die deze staat heeft bereikt verblijft in zichzelf ondanks dat hij ogenschijnlijk betrokken is bij verschillende activiteiten buiten zichzelf.

6. *Notieloosheid (padārthābhāvanā), niet-benoemen.*

Staat van zelfkennis, volledige afwezigheid van noties, intern en extern.

In deze zesde staat is de wijze ondergedompeld in een massa van gelukzaligheid en leeft zoals in diepe slaap. De perceptie van dualiteit en verscheidenheid binnen en buiten zichzelf zijn opgehouden te bestaan. Hij is zich niet bewust van het al of niet bestaan van dingen, van zijn eigen bestaan of niet-bestaan of van eenheid of dualiteit.

Tegenover de eerste drie staten die als wakende staten werden aangemerkt, worden de staten vier, vijf en zes ook dromende staten genoemd omdat alles in onverdeelde eenheid verkeert.

7. *Voortreffelijkheid (turyāga of turīya), standvastig vertoeven in het zelf. De staat van bevrijding.*

In deze staat is er niets meer om op te steunen, er is geen verdeeldheid en geen verscheidenheid. Het ego is volledig vernietigd. Hierin is perfecte gelijkmoedigheid en

zuiverheid. Zelfkennis is spontaan, natuurlijk en daardoor onafgebroken. Dit is de staat van hem die tijdens het leven bevrijd is.

In deze staat realiseert de wijze 'ik ben noch werkelijk noch onwerkelijk, zelfs niet ik-loos. Ik ben voorbij dualiteit en eenheid'. Hij is ledig van binnen, ledig van buiten, ledig als een ledig vat; gelijktijdig is hij vol van binnen en vol van buiten, als een ledig vat ondergedompeld in zee.

Omdat het Zelf de getuige is van de drie staten van waken, slapen en dromen heet de zevende staat ook 'turīya', dat 'de vierde' betekent."

Hiermede is de kringloop van het menselijk bestaan voltooid. De besproken zeven staten van onwetendheid en de zeven stappen naar bevrijding zijn in de vorm van twee kringlopen op de laatste bladzijde van deze verhandeling in een diagram aanschouwelijk gemaakt.

Er wordt gezegd dat iemand die in een van de bovengenoemde stappen naar bevrijding verkeert, zich niet van de wereld hoeft af te zonderen. Hij hoeft niet noodzakelijkerwijs een heremiet of kluizenaar te zijn maar kan midden in het leven staan en overeenkomstig zijn wereldlijke plichten handelen.

De grootste kringloop van het menselijk bestaan is in [5] als volgt kort samengevat: *'Het onbegrensde bewustzijn is absoluut puur, onvermengd. Brahman rust in zichzelf. Doch, in hem rijst een kleine notie van het individu op die gelijktijdig het oprijzen van onwetendheid is, en dat door hetzelfde bewustzijn als schepping wordt beschouwd. Geheel uit eigen beweging ontnuchtert het bewustzijn zichzelf weer naar zijn eigen ware natuur en beseft dat dit Brahman is, en altijd is geweest'.*

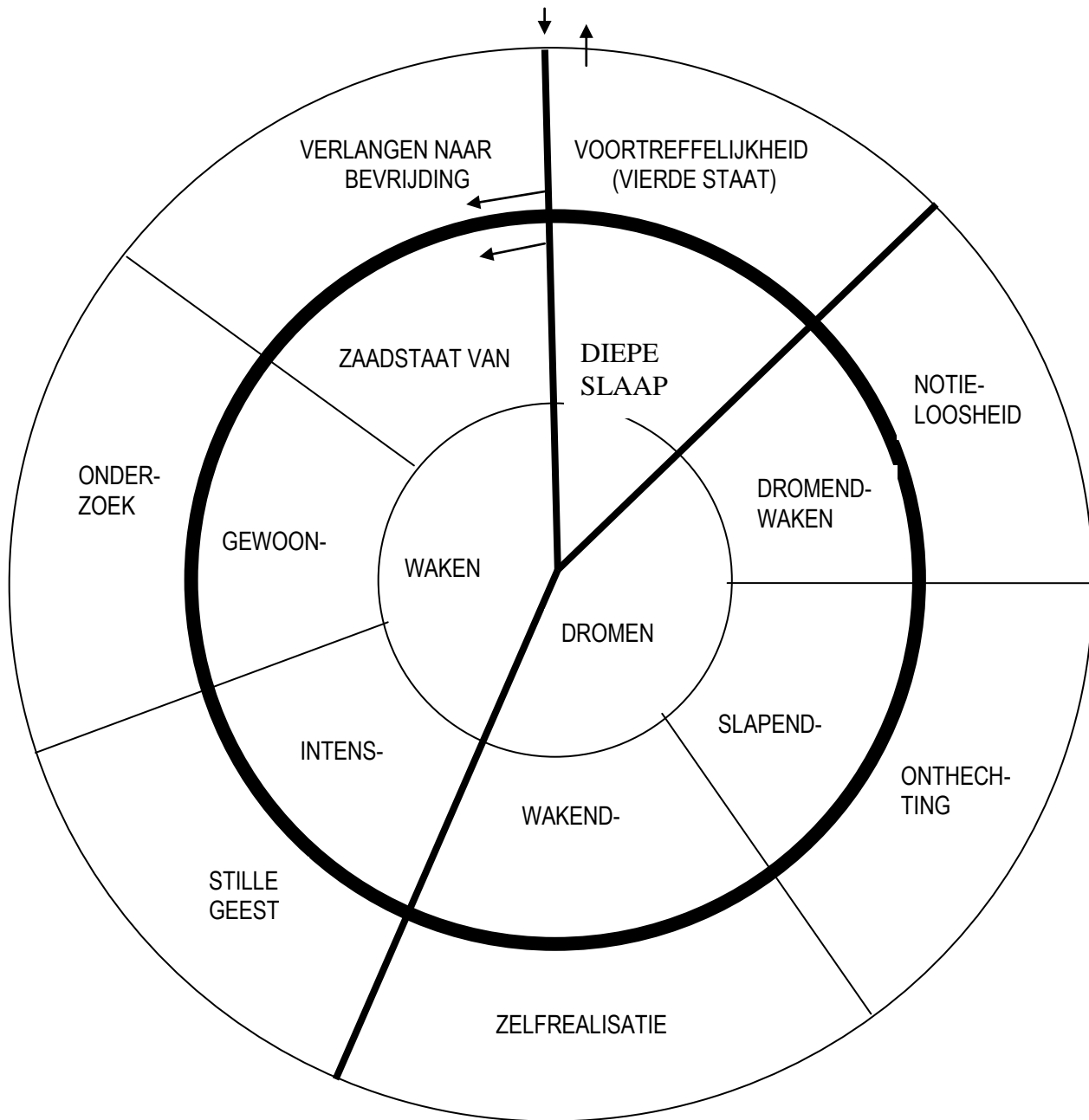
Slotwoord

Uit de hierboven beschreven ontdekkingstocht blijkt dat de essentie van de mens onveranderlijk is en niet door tijd en ruimte wordt begrensd. Binnen deze essentie van onbegrensd bewustzijn is echter een zelfbeeld ontstaan dat wel begrensd is en uit diepgewortelde ideeën en gewoonten bestaat. Dit zelfbeeld is onwetendheid. De kringloop heeft uitsluitend betrekking op deze, zich begrensd veronderstellende mens. Uit eigen beweging zal de mens zich eens uit deze kringloop bevrijden.

Literatuur

- [1] Plato, "Mythen", Vertaling School voor Filosofie, De Driehoek.
- [2] "Bhagavad Gita", II.58, Vertaling School voor Filosofie, Amsterdam, 1996.
- [3] "Het Thomas-Evangelie", Logions 22 en 28, Het Spectrum 1962.
- [4] Platoon, "Politea", Vertaling School voor Filosofie, Amsterdam, Ars Floreat, 1991.
- [5] Mitra, V. L., "The Yoga-Vasishtha of Valmiki", Parimal Publications, Delhi.
- [6] Venkatesananda, Swami. "Vasishtha's Yoga", Sunypress, New York, 1993.
- [7] "Gesprekken met Sri Shankaracharya 1974", St. School voor Filosofie, Amsterdam.
- [8] Ramana Maharshi, "Spiritual Instructions", Sri Ramanasramam, S. India.

De drie staten van bewustzijn	Binnenring		Buitenring	
	Zeven staten van onwetendheid	In Sanskrit: <i>ajñānabhūmikāh</i>	Zeven stappen naar bevrijding	In Sanskrit: <i>jñānabhūmikāh</i>
Waken	Zaadstaat van waken	<i>bījajāgrat</i>	Verlangen naar bevrijding	<i>śubhecchā</i>
	Gewoon waken	<i>jāgrat</i>	Onderzoek	<i>vicāranā</i>
	Intens waken	<i>mahājāgrat</i>	Stille geest	<i>tanumānasā</i>
Dromen	Wakend dromen	<i>jāgrat svapna</i>	Zelfrealisatie	<i>sattvāpatti</i>
	Slapend dromen	<i>svapna</i>	Onthechting	<i>asamsakti</i>
	Dromend waken	<i>svapnajāgrat</i>	Notieeloosheid	<i>padārthābhāvanā</i>
Slapen	Diepe slaap	<i>suṣupti</i>	Voortreffelijkheid/vierde staat	<i>turyāga / turīya</i>

Grafische voorstelling van de kringloop van het menselijk bestaan (zeven staten van onwetendheid en zeven stappen naar bevrijding)